

Úvodní fejeton o Ctiradu Johnovi

K tomu, abych začal psát fejetony, mne původně vyzval magistr Jaroslav Hořejší. Vznikla z nich pak knížka, kterou sám nazval Věřte své inteligenci, pomáhá to, do které (kromě nás dvou) přispěli fejetony ještě Jan Žaloudík, Oldřich Vinař a František Koukolík. Mé další fejetony již vyšly v samostatných knížkách O medicíně a naší době a O lidech, medicíně a dění kolem nás. K oběma mi napsal hezký úvod významný český mikrobiolog a imunolog prof. MUDr. Ctirad John, DrSc. Pana profesora jsem pochopitelně znal jako vynikajícího pedagoga ze svých studií. V posledních patnácti letech jeho života jsem si zvykl na pravidelné návštěvy v jeho bytě v Trojanově ulici a později v nemocnici. Dožil se 98 let, a tak jeho blízcí přátelé z fakulty postupně umírali a on tu zůstával. Profesor John měl mnoho kamarádů a známých, se kterými si ale vykal. My jsme si však tolik porozuměli v názorech na fakultu i svět, že mi brzy dokonce nabídl tykání, a to pro mne byla obrovská čest.

Téměř vždy ve třech – s fotografem a hercem Karlem Meisterem (se kterým si také tykal) jsme probírali úplně všechno – medicínu, vědu, divadlo, literaturu, jeho studia, dobu válečnou i poválečnou, léta šedesátá, sedmdesátá, osmdesátá i devadesátá i nové tisíciletí.

Ctirad John se narodil 15. srpna 1920 v jihočeských Čičenicích. Základní školu vychodil ve Vodňanech, o kterých vydal krásnou knížku veršů a vzpomínek Tatínkovy Vodňany. Gymnázium vystudoval v Prachaticích, kde také v roce 1939 maturoval. Nedlouho před 98. narozeninami mi říkal: „Představ si, já nejsem nejstarší žijící absolvent gymnázia v Prachaticích. Tím je dermatoložka profesorka Fadrhonicová.“

Již před válkou nastoupil do prvního ročníku medicíny, studium však dokončil až po válce. V roce 1939 bydlel stranou v malé koleji pro děti učitelů ve Vyšehradské ulici, a proto nebyl zatčen. O událostech 17. listopadu 1939 často vyprávěl. Válku prožil v Písku. Organizoval

a režíroval zde divadelní představení. Promoval pak v roce 1949 na Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovy. Z učitelů vzpomínal nejvíce na profesory Bělehrádka a Laufbergera. Za studií přispíval do literární revue Naše doba. Rovněž vzpomínal, jak bydlel na koleji s přírodovědci, kteří po válce chystali expedici na Antarktidu, a když z ní sešlo, jeli na Island. Dokázal i v 98 letech vyjmenovat všechny členy výpravy.

Celý život pak působil v Mikrobiologickém a imunologickém ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Je žákem prof. Františka Patočky, přátelství ho však pojilo i s jeho bratrem – významným filozofem a disidentem Janem Patočkou. Po návratu ze stáže v Pasteurově ústavu v Paříži dostal za úkol pořádat na fakultě politické semináře a na první z nich pozval právě Jana Patočku – to vyvolalo velký ohlas, ale též nežádoucí pozornost – další semináře byly ohroženy a cyklus byl brzy ukončen.

Zabýval se především imunologií a mikrobiologií. Proslul nejen svou výzkumnou prací, kde dosáhl řady původních objevů, ale i skvělými odbornými a také společensky a filozoficky laděnými přednáškami. Jeho původní objevy se týkají například virulence *Brucelly* a adjuvantní stimulace protilátkové odpovědi na antigeny. Celým generacím lékařů je však znám nejen jako učitel mikrobiologie a imunologie, ale také

jako organizátor fakultního života. Ač mu několikrát hrozilo odvolání z funkce přednosty, nepodepsal Antichartu, přečkal období totality, profesorem byl však jmenován teprve v roce 1990.

Významně se pak angažoval při demokratické obnově 1. lékařské fakulty UK i celé Univerzity Karlovy. Profesor John byl opakovaně členem akademických senátů a etických komisí. Mimo jiné se podílel také na založení Učené společnosti ČR a České lékařské akademie. Je autorem mnoha vědeckých publikací a učebnic a mezi mikrobiology a imunology má mnoho žáků.

I v pokročilém věku byl aktivní a inicioval vydání knížek o medicíně: Kolébka české medicíny, Lidé Univerzity Karlovy a dvě navazující knihy O duši medika a O duši lékaře. Původně to dokonce měla být trilogie – třetí díl měl být O duši pacienta. Mrzelo ho, že se nepodařilo tento díl dotáhnout. Krásná je kniha rozhovorů s redaktorem Houdkem *Vissectio mundi*.

Profesor John byl držitelem řady ocenění. Z těch nejvýznamnějších to byla zlatá medaile České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, Medaile Josefa Hlávky, Jubilejní medaile Univerzity Karlovy a řada dalších. Byl jmenován Rytířem lékařského stavu.

U Johnů v bytě se vždy dobře povídalo a navštěvovalo ho zde mnoho přátel (nejméně deset let před svou smrtí totiž již nevycházal z domu a poslední tři roky byl dokonce upoután na lůžko). Z přátel, kteří ho navštěvovali, lze uvést např. doc. Bartůňka, prof. Illnerovou, prof. Zahradníka, doc. Hlaváčkovou, prof. Lokaje, redaktora Houdka, imunologa dr. Jaroslava Svobodu a mnoho dalších. S Karlem Meisterem jsme do jeho bytu v Trojanově ulici přivedli mnoho dalších, např. filozofa prof. Petříčka, děkana prof. Šeda, prasynovce Patočků doc. Urbánka, prof. Martáška, urologa prof. Šimona, profesorku psychiatrie Ludmilu Bankovskou, herce a pediatra Vladimíra Pucholta. Diskuse byly vždy krásné. Ctírad John rád rozmlouval o tom, co je nového na fakultě, na univerzitě, v medicíně i v politice. Ještě v srpnu 1998 jsem se od něho dozvěděl fakta z dějin fakulty, která jsem neznal – ostatně jako při každé návštěvě. Když za ním do nemocnice přišel rektor Zima, zeptal se ho: „Pane profesore, víte, kdo já sem?“ a Ctírad John vyprávěl pak trochu uraženě: „Představte si, pan rektor si myslel, že ho nepoznám.“

V září 1997 jsme mu věnovali nově vydanou knihu Encyklopedie zdravotnického humoru, ze které mu rodina předčítala a kde je zmíněno několik vydání jeho lékařských anekdot – Johnova Alaricha. Ještě měsíc před smrtí se Karla Meistera ptal: „Budeš mít tu výstavu foto-

grafii, co jsme o ní mluvili minule?“ Tak dokonalou měl paměť – i ve vysokém věku si pamatoval nejen dávnou minulost, ale události zcela nedávné. Herec Vladimír Pucholt mi po jeho úmrtí napsal: „Jak víte, navštívil jsem znovu pana profesora s mojí paní a Karlem Meisterem, v dubnu 2018. Bylo to pro mne velmi smutné vidět jeho tělesnou schránku zuboženou. Jeho duševní schopnosti však postižené nebyly. Měli jsme spolu překvapivě milou konverzaci, a dokonce trochu mluvil s Rosemary anglicky a francouzsky. I když lituji, že zemřel, jsem rád, že se Bůh nad ním konečně smiloval. Ale až do svého konce byl obklopen lidmi, kteří ho měli rádi a nezapomínali na něj.“

Na pohřbu zněly jazzové melodie a promítnuta byla část rozhovoru Marka Ebena s prof. Johnem z pořadu Na plovárně z roku 2004 – hovořili o divadle, o medicíně i o smrti. Na univerzitní zprávě o úmrtí pana profesora bylo uvedeno jeho poslední poselství adresované studentům a lékařům:

„Měl jsem Vás všechny rád – mediky z Albertova.

Kdybych se vrátil směl,

tak mezi Vás. Znova.

Ctirad John“

Ctirad John byl opravdový velikán, nesmazatelně se zapsal do historie české medicíny, imunologie, české vědy a snad i trochu české kultury. V roce 2000 jsme ke 100. výročí jeho narození vydali knížku Muž, který se nebál zeptat, v níž na něj vzpomínají jeho přátelé. Nedávno mi jeho dcera dermatoložka Štěpánka Čapková řikala: „Vánoce jsou bez tatínka taková smutná doba, ale vždycky si tuto knížku otevřu a smutek přejde.“

S Ciradem Johnem jsme vydali celkem šest knih doplněných fotografiemi Karla Meistera. Často si v nich listuji. Je škoda, že k této třetí knížce fejetonů už úvodní slovo a text na obálku nenapíše. Snad by se mu alespoň některé fejetonky líbily a určitě by na některé nové věci měl podobný názor jako já. Zcela jistě by při velmi dobré paměti poznal, že na některých místech opakují pár věcí, které jsou napsány už v knížkách minulých. Snad bych mu dokázal vysvětlit, že to bylo z důvodu logické návaznosti nutné...

O kořenech věcí a institucí

Věci a instituce vypadají často věčně. Nedávno vyšel ve Vesmíru článek o mimozemských civilizacích a docela rozumně informoval o tom, že biosféra je zranitelná, ale zůstane po ní technosféra a ta může přežívat dlouho. Nemusíme tak zachytit mimozemské civilizace, ale spíše zachytíme jejich technické zbytky. Věci jsou pochopitelně trvanlivější než lidé. Instituce jsou vázány na lidstvo. Přetrvávají instituce, které mají pevné kořeny, ale ne vždy.

Český stát byl v minulosti mnohokrát ohrožen, ale vše přečkal. Nepřečkali přechodné útvary jako Československo nebo rakouská monarchie. Univerzita a lékařská fakulta jsou také pevné stálice české historie, i když mnoho škol zaniklo. Složitější je to s klinikami a ústavy. Medicína zůstává, ale mění se. Náplně klinik se tedy logicky budou měnit a některé podobory a možná i obory zaniknou. Kliniky jsou však vytvářeny především lidmi, a nikoli prostory. To ukazuje úspěšný přesun tří klinik naší fakulty do Motola – existují a nesou svoji tradici. Chytří lidé budou kliniky transformovat podle vývoje oborů. Někdy to jednoduché není. Zanikly staré 1. a 2. kliniky mnoha oborů ve Všeobecné nemocnici a zůstala klinika jedna, do značné míry nese i staré tradice. Zanikla ale např. i slavná Syllabova klinika na Vinohradech. Plicní kliniku ve Veleslavíně se podařilo převést formálně do Krče výnosem, který podepsal ministr Fišer v poslední chvíli své vlády. Tak vznikla nová a po pár letech velmi silná a kvalitní klinika, ale nenese veleslavínskou tradici. Možná je to dobře.

Obory medicínské se mění a v budoucnu se mohou měnit i náplně klinik. Možná se změní i struktury nemocnic. V 90. letech došlo k pokusu o zrušení Všeobecné fakultní nemocnice. Můj přítel Ivan David mi tehdy důvěrně řekl: „Je za tím Čína.“ Nevím, zda to byla pravda a zda lukrativní pozemky v centru Prahy skutečně některá politická strana chtěla prodat Číně. Naštěstí má Všeobecná nemocnice pevné kořeny.

Ve 20. století se v organizaci státu i institucí změnilo mnoho. Vznikly nové školy fakulty i univerzity. Masarykova univerzita přivedla logicky

k sobě farmaceutickou fakultu. Na naší univerzitě vznikla Fakulta humanitních studií. Na některých lékařských fakultách se oddělily nelékařské obory od fakulty lékařské. Transformovala se hygienická fakulta i fakulta pediatriká. Asi to bylo správně, i když covidová pandemie a nedostatek hygieniků ukázaly problémy. Sám si myslím, že už nikdy větší počet lékařů nebude chtít skládat atestaci z hygieny a že cesta vede přes technické vysoké školy s částečně zdravotnickým vzděláním. Hygiena kdysi více technickým oborem byla a v některých zemích dosud je.

Ministerstva se spíše množí, ale uvidíme... asi také některá z nich čeká zánik. Čechy jsou pořád hodně konzervativní, kořeny jsou pevné, staré věci zanikají a nové věci vznikají spíše v liberálnějších systémech. Společnost se vyvíjí a zůstává to, co má pevné kořeny, ale i to, co je schopné se moderně transformovat, a je to jako v přírodě se stromy, rostlinami a živočichy – musí se měnit a adaptovat.

Jsem zvědav, co přinese nové století a tisíciletí. Zatím se toho mění málo. Je to asi tím, jak píšu v posledním fejetonu, že příliš mnoho lidí si to začíná jen užívat a málo lidí posouvá věci kupředu.

Kdy žít a co zažít?

I když se dnes hodně lidí dožívá 90 či dokonce 100 let, dříve tomu tak nebylo. Na 1. lékařské fakultě pamatuji mnoho devadesátníků, např. urologa prof. Šimona, emeritního děkana prof. Balaše, farmakologa prof. Wenkeho, fyzioložku prof. Trávníčkovou, kardiologa prof. Petráška, farmakoložku prof. Raškovou a v této knížce zmíněné doc. Wünsche, prof. Johna, as. Vrbovou a doc. Orta.

V kolegiu děkana Hacha jsem já byl nejmladší proděkan a Jára Ort nejstarší. Nedávno mne doc. Ort pobavil. Volal mi, že se musíme sejít a rozloučit. Říkal: „Dal jsem v 91 letech výpověď. Budu trávit část roku u každé z dcer působících na vědecký ústavech ve Spojených státech a ve Španělsku.“ Ukázalo se, že to není tak horké, na pár týdnů vždy do Čech, a zejména (jak říká) na svou chaloupku v Orlických horách přije. Nejvíc u nás na fakultě bude chybět radiologům – v 91 letech pořád hodně učil a zkoušel.

Je mi líto těch učitelů naší fakulty i jiných fakult, kteří neměli rádi minulý režim a nedožili se roku 1989 – například prof. Charvátka, co by tomu asi říkal? Jiní to štěstí měli – např. profesori Mařatka, Wichterle, Rašková. Významní profesori přírodovědecké fakulty to také stihli – třeba prof. Košťiř, a zejména prof. Krajina, významný botanik, odbojář a politik, který ještě stihl převzít od Václava Havla v 85 letech Řád bílého lva.

Můj otec se narodil v březnu 1918 a vždy říkal, že se narodil za Rakouska. Až nedávno jsem v době covidové zjistil, když vyšlo i mnoho článků o španělské chřipce, že na jaře 1918 umíraly na španělskou chřipku hlavně těhotné. Moje babička a otec měli velké štěstí. Když jsme později v rodině vyšetřili tzv. rekreační genetiku – původ Y chromosomu a mitochondriální DNA –, zjistili jsme, že babička měla stejné mitochondriální geny jako 5000 let starý ledový muž Ötzi. Možná epidemii přežila právě díky nim a dožila se pak skoro 90 let. Měla dva syny a žádnou dceru, a tak v naší větvi rodu tato genetická zvláštnost zanikla. Až nedávno mne potěšil genetik a pediatr prof. Zeman, když

mi řekl, že se prokázalo, že se část mitochondriální DNA může šířit i se spermií. Tak možná mám nakonec nějaké geny ledového muže i já.

Oba moji dědečkové zažili první světovou válku, jeden byl zraněn a druhý byl na frontě od svých 17 let. V říjnu 1918 s malou skupinou dojeli sami z italské fronty domů do Luk nad Jihlavou, kde byli zatčeni. Měli velké štěstí, že blížil 28. říjen. Oba zažili i druhou světovou válku. Druhý dědeček jako železničář v Hradci Králové. Zažil bombardování nádraží a vyprávěl, jak k nim vběhli mezi bombami do budovy železničářů, a poprvé viděl, jak člověk ve strachu neudrží sfinktery. Takovou hrůzu moje generace nezažila. Matka se narodila ve Skutči a vyprávěla, jak její kamarádce učitelce odvedli nacisté během vyučování jedno dítě z Ležáků. Můj pradědeček se narodil ve vsi Cekov hned vedle Ležáků a byla to náhoda. Žili na poutním místě u sv. Anny u Skutče a praprababička šla porodit k příbuzným, protože doma byla zrovna byla pouť. V obou rodinách mých prarodičů byla první republika šťastným obdobím. Za to byla pokládána i u všech nekomunistických přátel mých rodičů. Úplně to tak nebylo. Nejtlustší knihy, které jsou v životě přečetl, byly Kovtunova Masarykova doba a Klimkův Boj o hrad. Obě líčí mnoho afér a jednoduché to nebylo. Státním zaměstnancům se dařilo asi dobře a můj dědeček železničář si dokonce v krizových letech vzal hypotéku a postavil vilku. Hypotéku mu kuriózně pomohla umořit inflace a válka.

Můj otec měl dva bratrance komunisty. Z matčiny strany herce Zdenka Hofbauera, ředitele Národního divadla, který tragicky zahynul při autonehodě, a Josefa Svačinu, lesníka a po desítky let ředitele Západočeských lesů. Vždycky se těšil, až se potkají, jak jim vynadá a pobaví se o tom, co za hrůzy a nesmysly ta komunistická strana dělá. Strýc Josef Svačina ale byl (ač komunist) velmi populární u zaměstnanců, a když v roce 2000 zemřel, udělali mu lesáci malý pomník na Výchledech u Klenčí, kousek od pomníku Jindřicha Šimona Baara.

Historik prof. Čornej říká, že paměť lidská jde maximálně přes dvě generace, že si lidé pamatují, co jim vyprávěli prarodiče. Když se to zbilancuje, prožila generace mých prarodičů dvě války a rodičů jednu válku.

Nechápu, jak mohl být děkanem filozofické fakulty člověk do značné míry velebící normalizaci. Můj dědeček s babičkou měli důchod 850 Kčs, a to byl dědeček původně vysoce postavený bankovní úředník. V 50. letech byli moji rodiče právník a inženýrka ekonomie velmi chudí, když jsme měnili byt v roce 1959, neměli jsme ani televizi a pa-

matuji se, že jsme se šli v roce 1960 podívat k té rodině, se kterou jsme byt měnili, na televizi na olympijské hry v Římě. To jsem viděl, jak běží a vyhrává maraton bosý Abebe Bikila.

V 70. a 80. letech to bylo jen o málo lepší. Když byla manželka s dětmi přes léto na chatě u Kostelce nad Černými lesy, měl jsem levné varianty, jak se dostat do práce na Albertov: jet autobusem jen do Říčán, pak vlakem do Vršovic a odtud pěšky na Albertov, a podobné to bylo po dvou letech, když jsme si sice pořídili velmi ojetého trabanta, ale jezdil jsem na vlak do Českého Brodu nebo do Říčán, protože jet do Prahy bylo drahé. Bral jsme tehdy jako asistent Fyziologického ústavu 1900 Kčs hrubého. Jednou jsme byli na výletě s dětmi ve Stříbrné Skalici a tam překvapivě měli maso! Po nákupu nám zůstalo na zbývající dny do výplaty 28 korun, ale děti měly hlad, a tak jsme složitě vybírali v restauraci u rybníku Propast, abychom se do částky vešli. Číšník vy počítal 27,50 a 50 haléřů dostal spropitné.

Když si vzpomenu, že na klinice už máme řadu sekundářů, kteří se narodili po roce 1989, říkám si, že je snad čeká šťastnější doba. Celkem vzato nepamatuji tvrdá 50. léta a v roce 1989 mně bylo teprve 37 let, a tak byl ještě čas na lepší profesní kariéru.

Nejstarší historku sám nepamatuji, ale je kuriózní. Když jsem jako malé dítě jezdil s rodiči tramvají, byl všude vylepen Stalin. Ptal jsem

se, kdo to je, a matka před lidmi musela říci: „To je soudruh Stalin.“ Já jsem pak při jízdě tramvají ukazoval na Stalina a říkal: „To je soudruh Stalin,“ a tak se za mne matka zase styděla. Taková to byla doba.

V českých dějinách málokdo prožil šťastnější delší život mezi mnoha válkami a mory. Kdy žít, bychom si asi ani nevybrali. Možná jako můj pradědeček Štěpán Svačina, po kterém se jmenuji. Narodil se v polovině 19. století, dospíval až po absolutismu, děti měl a život prožil na přelomu století a za první světové války už byl starý. Šťastní byli možná i Ukrajinci, kteří se dožili svobodné Ukrajiny a zemřeli před ruskou agresí a nevěděli, co zemi čeká. I když ti zas pravděpodobně zažili Stalinův hladomor, pokud se tedy dožili asi 70 let.

Šťastný život měla možná šťastná žena – babička Boženy Němcové.

Když jezdím na kole či chodím se psy kolem Mariánských Lázní, často zavítám na Kladskou – nádherné, vysoko položené místo v lesích s rybníky, dřevěným zámečkem, alpskými typy domů a krásnou přírodou. Místo v lesích založil kníže Schönburg-Waldenburg a výrazně ho rozšířil jeho syn Otto Sigismund von Schönburg-Waldenburg (1866–1936), který má lese hrobku s vyhlídkou na rybník a krajinu. Vybudovat v lese takové místo a zemřít v roce 1936 před těmi hrůznými změnami v Německu a před válkou byl šťastný osud. Kdyby žil o deset let déle, čekal by ho odsun, ale takhle leží na svém milém místě navždy.

O válkách a heydrichiádě

Patřím k poválečné generaci. Nepamatuji války, jen z vyprávění. Můj děda jako absolvent gymnázia byl poddůstojníkem rakouské armády, ale na vojně v Linci se popral s jedním Maďarem, byl degradován a do první světové války šel jako vojín. Byl na východní frontě raněn do nohy a do války už se nevrátil. Dožil se skoro 90 let, a ještě ve stáří měl na holeni krustu a občasnou sekreci. O jeho nejstarším bratrovi se v rodině říkalo, že za války padl. Jeho nejmladší bratr si pak vzal vdovu a udrželi tak rodný statek pohromadě. Nedávno jsem se seznámil s potomky nejstaršího bratra – s profesorem z ČVUT a dalšími a ti mi ukázali, co všechno se dá najít ve vojenských archivech. Jejich dědeček nepadl, podle rakouských archivů umřel na východní frontě na úplavici. Můj děda vždycky říkal, že se, než byl raněn, domlouvali, jak společně přeběhnou frontu. Další bratr mého dědy byl mlynářem. Za války ho zavřeli, protože ho udali, že mlel obilí navíc oproti válečným předpisům. Už to vypadalo, že bude propuštěn, ale přišla heydrichiáda. Doma jsem už jako dítě měl hrůzu z kopie dopisu, který před popravou napsal mému dědovi a loučil se s manželkou a synem.

O druhé světové válce vyprávěli rodiče málo. O mém strýci říkali, že byl totálně nasazen a byl tam společně s hercem Bláhou. Moje matka pocházela z Hradce Králové a byla totálně nasazena ve Dvoře Králové. Měla na noze jizvu od spálení žehličkou – říkala, že tam byla strašná zima, a když přijela domů, žehličkou se zahřívala. Nedávno v pořadu Historie.cs v televizi říkali, jak strašné byly provizorní ubikace budované pro totálně nasazené a že se nedaly vůbec vytopit. Asi to bylo ale lepší než v bombardovaném Německu.

V květnu 1945 řekla babička mému otci a strýci, že všichni jsou na barikádách a že by měli také vyrazit. Vyšli ještě s domovníkem před dům, ale slyšeli blízko střelbu a raději se vrátili. Asi to bylo rozumné rozhodnutí.

V Dejvicích a Bubenči jsou samé vojenské objekty. Nedávno vyšla kniha o květnových událostech v Dejvicích a o bojích o nádraží Dejvice.

Na Hanspaulce je dodnes památník postřílených Čechů, kterým němečtí důstojníci vzali šaty, aby v nich mohli prchnout do americké zóny. V jejich domě žil jeden bývalý důstojník, který při náletu nechočil do krytu a zůstával v posteli, protože mu cikánka předpověděla, že nezemře v posteli. Historicky věrohodný je případ jednoho komunisty. Byl v domě u milenky a obyvatelé se s ním seznámili, když chodili do krytu. Všichni pak v novinách překvapeně četli, jak prohlásil, že „celé povstání nebyl doma a bojoval na barikádách“ – dostal vyznamenání. Jinak byla v Dejvicích a Bubenči situace složitá. Já už žádné stopy války nepamatuji... jen jako kluci jsme háčkem v jednom domě na dvoře v ulici Na Hutích vytahovali z díry u sklepa německé plynové masky.

Obdivoval jsem vždy také historii atentátu na Heydricha a byl jsem pyšný, že se část akcí odehrála v Bubenči a v Dejvicích. Zatačku v Libni pamatují ještě před její přestavbou. Když jsem pak studoval na fakultě a na gymnáziu, opakovaně jsem byl v kryptě. Když byly nedávno na místa, kde ležela těla parašutistů, umístěny pamětní destičky do dlažby, odehrála se typicky česká věc – brzy se opravovala fasáda a po jejím dokončení zůstaly destičky celé pokryté špínou a maltou. Moje sestřenice chodila kolem do své dermatologické ambulance, a když magistrát ani Praha 2 nic nečinily, s kolegyní všechny destičky samy vyčistily, a tak se naše širší rodina alespoň trochu zasloužila o tuto památku.

Letos mě potěšila Stomatologická komora akcemi k heydrichiádě. První bylo shromáždění u hrobu rodiny Jesenských na Olšanech, který Stomatologická komora adoptovala a upravila. Stomatologové Jesenští – synovci profesora Jesenského – pomáhali parašutistům a vozili je

před atentátem po Praze autem a pak je zásobovali v kryptě. Zahynuli oba i se svými manželkami. Druhé shromáždění pořádala komora přímo u nového památníku před kostelem v Resslerově ulici. Velmi fundovaně zde mluvil již skoro devadesátiletý stomatolog doc. Brázda, kterého zmiňuji na více místech a kterého lze již považovat za renomovaného historika medicíny. Pak byli účastníci provedeni vojenskou historičkou po kostele. Podrobně nám popsala boj parašutistů a ukázala i olejomalbu srbské malířky, která zobrazuje 14 svatořečených při nedávné slavnosti, na níž jsou vyobrazeni i dědeček, babička a maminka doc. Orta, jak zmiňuji ve stati o Clubech Jana Evangelisty Purkyně. Na závěr mě historička zklamala. Ptal jsem se jí, proč ještě není žádná pamětní deska na domě naproti nádraží Dejvice, kde Kubiš a Gabčík přespali před atentátem. Ukázalo se, že kolem atentátu je mnoho vyhaných historek, jak se všichni chtěli stát po válce slavnými. Je skoro jisté a logické, že oba parašutisti nešli na místo spolu a přespali jeden v Libni a druhý v Karlíně. MUDr. Ogoun ve zmíněném domě skutečně snad nějaké parašutisty ubytoval, ale historka, jak Kubiš a Gabčík popřáli mladému Ogounovi, aby v den atentátu uspěl u maturity, a jak si půjčili jeho čepičku, která pak byla vystavena mezi věcmi nalezenými na místě atentátu, je nepravdivá. Nepravdivá je i historka, jak ji rychle Ogounovi nechali znovu ušít, aby nebyl mladý Ogoun bez čepice nápadný. Dr. Ogoun se po válce psychiatricky léčil a vše uvedené si vymyslel a své paměti opakovaně upravoval. Tak mně, jako dejvic kému a bubenečskému patriotovi, zmizel důvod být pyšný na to, že v naší čtvrti parašutisté před atentátem přespali. Alespoň tedy vzpomínám, jak jsem byl po druhém ročníku na prázdninové praxi z ošetřovatelství na chirurgickém oddělení Nemocnice Na Františku, kde byl primářem dr. Honěk (mimo tuto vzpomínku: měl zajímavý koníček – výrobu houslí), a to byl muž, který dával Heydrichovi při operaci anestezii. Heydricha operoval přednosta chirurgické kliniky prof. Hohlbauer – starší chirurg, o němž vydala hezkou česko-německou publikaci doc. Hlaváčová.

Zajímavé je, jak málo se ví o tom, jak naše nemocnice fungovala za válek. Existuje mnoho dramatických fotografií ze situace po bombardování divizní nemocnice v roce 1945 i mohutné dřevěné konstrukce stojící po válce na Karlově náměstí při opravách. Existují fotografie nastoupené jednotky před budovou Ústavu hematologie a krevní transfuze, pravděpodobně pořízené ještě za Rakouska. Bývalý primář 3. interní kliniky dr. Sucharda objevil, že na obrázku vyfotografovaný

velký pokoje s lůžky, kde důstojníci – vojenští lékaři právě dělají vizitu, je vlastně současná posluchárna 3. interní kliniky. Profesor Charvát pracoval za války na poliklinice v Myslíkově ulici a v pamětech s bizarním názvem Na balkoně je kamenný muž vzpomíná neurolog dr. Nešpor, jak prof. Charvát běžel z polikliniky pátrat po své manželce a dceři k vybombardovanému domu, kde bydlel. Vše dobře dopadlo, jen část jeho deníků shořela. Dr. Nešpor také vzpomíná, jak spolupracovníci přemlouvali prof. Charváta, ať už potřetí neodmítá vstup do fašistické organizace Liga proti bolševismu, ke kterému byl vyzván, že to s ním špatně dopadne. Profesor Charvát ale znovu odmítl.

Profesor Pelnář je v roce 1942 vyfotografován se svými žáky. Na této fotografii je v centru osoba s velkým knírem – asi nějaký německý správce nemocnice. Přibližně třetinu osob se nepodařilo identifikovat. Nedávno jsem četl dosud nepublikované paměti jednoho z žáků prof. Pelnáře, kterého prof. Pelnář v roce 1945 poslal k prof. Charvátovi, aby mu pomohl založit 3. interní kliniku. Provoz nemocnice za války je zajímavý a jsou to možná jediné údaje o něm. Zatím jsme věděli, že výše zmíněný prof. Hohlbaum byl odvezen do zajateckého tábora v Letňanech, kde šlápl na minu a zemřel za pár týdnů na komplikace toho zranění v Lipsku. Podle Charvátových deníků internista prof. Jahn, jehož kliniku prof. Charvát převzal, při posledním odjezdu z nemocnice kolem sebe střílel. Pak dělal ještě mnoho let přednostu kliniky v Německu. V uvedených pamětech líčí Charvátův žák podrobně, jak si předtím kliniku protokolárně předali. Na chorobopisech z roku 1945 je skutečně přeškrtnut nápis klinika prof. Jahna a napsáno rukou klinika prof. Charváta. Tak se stále o historických událostech objevuje něco nového a kdoví, jestli se jednou bude přesně vědět, jak to všechno bylo.

Profesor Josef Charvát a informatika

Profesor Josef Charvát byl především významným internistou. Je pokládán za zakladatele endokrinologie a často také zakladatele imunologie. Velmi zajímavý je jeho vztah k informatice a kybernetice. Zde může být pokládán též za spoluzakladatele oboru u nás.

Kořeny kybernetiky jako nauky o řízení a zpětných vazbách lze hledat hluboko v minulosti, například až k teorii tzv. Turingova stroje, což je teoretický model počítače (automatu) s nekonečnou páskou (= neomezená paměť pro mezivýpočty), na kterém se mohou provádět operace čtení a zápisu a který se používá pro studium „vypočitatelnosti“. Rozvoj oboru je však spojen především s rozvojem počítačových technologií za druhé světové války a za zakladatele oboru je pokládán Američan Norbert Wiener. Syntetizující Wienerova kniha o kybernetice byla vydána v USA v roce 1948. Jak uvádí jeden ze zakladatelů kybernetiky u nás, Zdeněk Wünsch: „Již v roce 1949 přednáší prof. Charvát o kybernetice a publikuje o ní stať v Biologických listech. Na Charvátově 3. interní klinice se scházeli zájemci o kybernetiku, mimo jiné např. psychiatr prof. Vondráček a ředitel nově vzniklého Ústavu matematických strojů doc. Antonín Svoboda (po emigraci jedna z významných osobností světové informatiky, je zmiňován v každé knize o historii informatiky ve světě).“ Charvát obohacoval problematiku řízení o aspekt biomedicínský, tedy nauku o řízení v živých organismech. Po mnoha seminářích na 3. interní klinice se základ Kybernetické společnosti (založené až v roce 1966), tzv. kybernetický kroužek, přesunul v 50. letech na psychiatrickou kliniku prof. Vondráčka, velkého přítele prof. Charváta. Zde vzniklo biokybernetické oddělení doc. Zdeňka Wünsche, které se později přesunulo do Fyziologického ústavu fakulty na Albertově.

Toto vše se odehrávalo v době, kdy kybernetika byla označována jako buržoazní pavěda. Například český překlad Wienerovy knihy Kyber-

netika a společnost vydaný Akademií věd v roce 1963 byl opatřen úvodním slovem filozofa Arnošta Kolmana – s vysvětlujícím komentářem z hlediska marxismu. Mimo jiné píše: „Wiener jako příslušník americké buržoazní inteligence trpí onou rozštěpeností, polovičatostí a eklektičností názorů, která je charakteristická pro tuto společenskou skupinu. Protože je nucen prodávat plody svého myšlení, nemůže jako vědec vstoupit proti řádu, který otravuje rozum a vědění.“ Arnošt Kolman měl i sovětské občanství, byl u nás v 60. letech ředitelem Filozofického ústavu. Ke kuriozitám patří jeho překlad Karafiátových Broučků do ruštiny s vynecháním náboženské problematiky. Později ovšem prohlédl a po emigraci dožil ve Švédsku u svého zetě prof. Janoucha.

Norbert Wiener byl profesorem kalifornské techniky a synem profesora slavistiky na Harvardské univerzitě. Do Prahy rád jezdil a setkával se s prof. Charvátem, doc. Wünschem a dalšími zakladateli kybernetiky u nás. V této těžké době profesor Charvát plně podpořil rozvoj kybernetiky a ustavení tzv. Hlavní problémové komise pro lékařskou kybernetiku na ministerstvu zdravotnictví. Nechybělo mnoho a byl vytvořen komplexní zdravotnický informační systém – projekt byl zastaven v roce 1969. Je zajímavé, že to je přesně doba, kdy vznikaly nejstarší evropské nemocniční informační systémy v Ženevě a ve Vídni. Tak progresivní byly myšlenky prof. Charváta a dalších zakladatelů informatiky u nás.

Jak je známo, vydal profesor Charvát dvě knihy pro širokou veřejnost shrnující jeho názory na svět a vývoj společnosti – Život, adaptace a stres v roce 1969 a Člověk a jeho svět v roce 1974. Zde nacházíme mnoho myšlenek o počítačích a kybernetice a – jak se později začalo říkat – informatice. Charvát kvalifikovaně předvídá, jak počítače budou ovlivňovat medicínu a svět. Uveďme několik citací. V roce 1969 například píše: „Pozoruhodnou vlastností živých systémů je jejich vnitřní řízení. V živé hmotě najdeme hierarchii supersystémů, systémů a subsystémů. Jde o výsledek složité interakce všeho se vším, která vyústí v reakci celku.“ Zdůrazňuje zde význam zpětných vazeb v organismu, v dalším textu například varuje: „V našem století se udály nejužasnější vědecké, technické a společenské objevy a změny, které lidstvo kdy poznalo. Technika změnila nejen naše myšlení, ale i naše myšlení a systém našich hodnot. Až dosud jsme v kritické periodě v trojnásobné revoluci. Kybernetizace hrozí, že z člověka udělá sluhu své vlastní technologie.“

Jak to bylo v roce 1989 a brzy po něm

Listopad 1989 znamenal velkou společenskou změnu. Je to už dávno a pomalu se zapomíná, jak to všechno bylo. Mnozí tušili dávno předtím, že se něco stane. Někteří komunisté z naší fakulty a nemocnice byli dokonce v říjnu předvoláni k soudruhu Štěpánovi do kanceláře a ten na ně křičel, co to sepsali. Jiným zaměstnancům fakulty, jak zmiňuji jinde, bylo vyhrožováno, že když neodvolají podpis pod rezoluci Několik vět, že celé pracoviště nedostane odměny.

Když jsme byli koncem října 1989 na kongrese v Drážďanech, bylo nádraží poškozené od pokusu občanů proniknout do vlaků, které převáželi uprchlíky z NDR z jejich azylu na vyslanectví Spolkové republiky Německo na Malé Straně. Bylo tehdy dohodnuto, že vlaky do Západního Německa musí projet přes NDR. Další den při zahajovacím rautu kongresu jsme obtížně pronikali do radničního sklípku skrz shromážděné davy. Na balkoně řečnili k davům noví revoluční drážďanští předáci. V Praze se nedělo nic.

Nejvýše postavený straník fakulty odletěl těsně před 17. listopadem na přednáškové turné po USA, a když se po několika dnech vrátil, bylo už vše rozhodnuto. Sloužil jsem 17. 11. na metabolické jednotce kliniky a jeden kolega prchl z Národní přes střechy domů a přivedl dva povrchně poraněné krvácející studenty, které jsme ošetřili. Další všední dny jsme vyráželi odpoledne na shromáždění na Václavské náměstí. Bohužel jsem nebyl na velkých shromážděních na Letné. Sloužil jsem celý víkend a vše jsem se sloužícími sestrami sledoval v televizi.

Z vyprávění vím, co se odehrávalo na stranických shromážděních fakulty. Mnoho mladých straníků tam přestalo okamžitě chodit – ti tušili, co se stane, dávno před 17. listopadem. Schůze byly podle mých informací bouřlivé, diskutovalo se, jak udržet vliv a koho udělají děkanem. Až koncem týdne vystoupila jedna studentka, členka strany, a řekla přibližně toto: „Já jsem si vás všech jako profesorů fakulty tak

vážila, ale vy vůbec nechápete, co se děje, a hádáte se jako malí kluci.“ Pak se všichni rozešli a už se údajně nesešli.

Jeden kolega z fakulty, takový progresivnější straník, který pak ještě kandidoval za demokratické fórum komunistů ve volbách, se dostal do takové mánie, že si myslel, že všechny ty letáky a akce studentů vyvolal a řídí... byl dokonce krátce hospitalizován na psychiatrii. Rychle se ustavilo Občanské fórum (OF) fakulty i obou nemocnic a brzy obě OF jednala i společně. Záhy se podařilo přimět k odstoupení straníky – ředitele nemocnic. Do Občanského fóra za naši kliniku šel nejprve rentgenolog as. Piřha a pak bral s sebou mne a MUDr. Dana Wichterleho, resp. jsme byli zvoleni jako zástupci pracoviště v OF. K revolučním opatřením na klinice patřila i nová hlasování. Týden před 17. listopadem byl zvolen nový předseda odborů na klinice. Starší spolupracovníci ho neměli rádi, protože po vyloučení ze strany se mu podařilo před několika lety do strany vrátit. Byl odvolán a pochopil, že by měl odejít, a stal se přednostou na jiné fakultě. Z odborného a lidského hlediska ho bylo škoda. Po listopadu se muselo v kolektivu hlasovat o pokračování habilitací zahájených před 17. listopadem. Hlasovalo se o jednom velmi nekolegiálním kolegovi nestraníkovi. I v revoluční době lze jednat diplomaticky. Já jsem spolu s jedním starším kolegou byl určen jako skrutátor. Byl jsem mladý, ještě revolučně naladěný. Sečetl jsem svoji hromádku hlasů a kolega za sebe

řekl číslo, kde součet byl nad 50 %, a tak byl kolega schválen jako docent. Kolegové pak přepočítali lístky a zjistili, že to bylo hodně pod 50 %. Už bylo vše ale rozhodnuto. Asi to bylo správně, kolega, který již dávno zemřel, si habilitaci zasloužil, i když ani pak své chování v kolektivu moc nezměnil. Sympatické na něm bylo, že byl velký slávista. I dnes se technokraticky kouká na počty odučených hodin a publikace a na lidské vlastnosti a kvalitu výuky se moc nehledí. Určitě by se pak stal docentem i dnes. Je zajímavé, že na Občanském fóru se řešila hlavně problematika fakulty a nemocnice a do posluchárny na 2. chemii mezi zde tábořící studenty jsme se na chvíli vydali až asi po týdnu.

Na fakultách se děkani a rektori měnili hned po listopadu. U nás na fakultě zůstal děkanem prof. Pacovský až do srpna 1990. Bylo to v něčem dobře. Nebyl spojen se 70. lety a prorektora a děkana dělal až v uvolněnějších 80. letech. Byl to velký manažer a technokrat se širokou skupinou přátel. Už jsem v minulosti psal, že jsme jako mladí sekundáři popisovali EKG křivky jeho pacientů – to byla směs komunistů z 50. let, odstavených exponentů 68. roku, umělců, chartistů i exponentů strany z normalizace. I proto se jemu a této široce zakotvené skupině osob podařilo ovlivňovat sestavení vlády v prosinci 1989 i později do voleb v červnu 1990. To moc dobře nebylo. Na jaře 1990 bylo rychle možno změnit cokoli a parlament by to odhlasoval. Některé problémy, jako třeba nastavení zdravotního pojištění a organizace zdravotnictví, se od té doby vlečou dodnes, např. i nevyřešená problematika dvojích úvazků ve fakultních nemocnicích. Podobné problémy vlekoucí se od jara 1990 jsou ale i v jiných resortech.

Profesor Pacovský se obklopil novými rozumnými proděkany a fakulta se na jaře 1990 vyvíjela velmi dobře. Jednotlivé kliniky odstavovaly bývalá vedení divoce, ale ta naše v klidu. Bývalý šéf jedné interní kliniky, nepopulární straník, se ucházel o místo u nás na klinice a náš nový přednosta nerozhodl sám a nechal ho vystoupit na hlášení, kdy plačtivým hlasem žádal o místo. Bylo to trapné, ale kolektiv naštěstí řekl ne. Jeden profesor, trochu drsnější straník, v listopadu plakal, že to vše tak nemyslel. Na rozumně fungujících klinikách a ústavech byli exponenti minulého režimu ponecháni v kolektivu a využiti ve výuce a určitě to kvalitě výuky prospělo. Nově se rozvinula nakladatelská činnost a mnozí profesori se tam uchytili jako recenzenti či editoři zdravotnických publikací.

Byl jsem relativně nový asistent fakulty – teprve od června 1989. I když mě znali i na Albertově z mého působení ve Fyziologickém ústavu. Byl jsem nejprve v akademickém senátu jen náhradníkem. Až asi za půl roku došlo k posunu a pamatuji pak jen druhou část schvalování statutu fakulty a jednání s revolučními studenty, kdy na jednom zasedání se schválilo vždy jen několik paragrafů. Byly to diskuse dramatické, ale fakulta se pomalu posouvala kupředu, jak dokládají i vydaná čísla dále zmíněného časopisu Puls z té doby.

O trochu buržoazním chování

Moji prarodiče pocházeli z celkem chudých poměrů. Když můj dědeček, zraněný za války, vystudoval vyšší školu na bankovního úředníka, dotáhl to až na radu zemské banky. To bylo až mnohem později. Na počátku první republiky mu jeho švagr, ředitel spořitelny v Unhošti, odmítl půjčit na vilku na Ořechovce, a tak si pořídili jen družstevní byt v Bubenči. Tradovaná je u nás historka, jak se můj otec asi v pěti letech ptal svého tatínka: „Co je to dáma?“ A on mu odpověděl: „No, dáma je třeba tady tetička“ (sestra babičky a zároveň manželka ředitele spořitelny) a můj otec, na dítě nečekaně, odpověděl jedním z v češtině možných záporů: „Tetička je h...o dáma.“

Babička, dcera kováře z Kolovče, sice byla jako manželka bankovního úředníka v domácnosti a chodila pravidelně s kamarádkami do kavárny, ale nikdy nebyla typickou prvorepublikovou paničkou. Tak mně připadalo buržoazní prostředí první republiky lehce směšné – to prostředí, které hezky líčí české prvorepublikové a válečné filmy, ale třeba i životopisné knihy o Havlových – například kniha o strýci pana prezidenta Miloši Havlovi. Pan prezident Havel se ale dokázal už dávno tohoto rysu úplně zbavit, asi mu v tom pomohla i jeho manželka Olga.

Můj strýc si namluvil dceru známého pražského advokáta JUDr. Koláře a legendární je u nás v rodině scénka, jak mu budoucí tchyně nabízí buchty a on říká: „Děkuji, už jsem blil.“ Jeho budoucí žena ho sice koplá pod stolem, ale on asi již dopředu počítal s tím, že budoucí tchyně trochu hůře slyší... Vztah k prostředí to vyjadřuje ale jasně.

Mému otci chyběla na právech při uzavření vysokých škol jedna státnice, a tak v roce 1945 hned začal pracovat jako koncipient v jiné advokátní kanceláři u JUDr. Stránského – otce budoucího spisovatele a předsedy PEN klubu. První dopis, který jako koncipient psal, začínal slovy: „Vaše blahorodí slovatný pane velkostatkáři!“ Šlo o to, že panu velkostatkáři snědla Rudá armáda úrodu a on chtěl odškodnění. I z tohoto oslovení dýchá ještě duch první republiky.

Myslím, že všichni, kdo jsme vyrostli za totality, jsme měli z tohoto prvorepublikového prostředí trochu legraci. Jedna docentka z naší kliniky má kultivované prvorepublikové chování. Má dvě dcery, jedna je praktickou lékařkou a druhá učí angličtinu a je dnes i spisovatelkou. Vzala si za manžela Ira. Napsala krásnou knížku o vzpouře proti tomuto prostředí Drzá líná neschopná. Stala se v rodině pak trochu černou ovčí a paní docentka mi říkala: „Víš, on ji ovlivňuje manžel, oni jsou v tom Irsku na nižší úrovni.“

Naše paní sekretářka z 3. interní kliniky působila několik let jako au pair v Irsku, a když jsem jí to říkal, shodli jsme se na tom, že v Irsku i ta nejposlednější vesnice vypadá lépe než česká města. Lidé se tam dnes chovají moderně, a to začíná platit i u nás. Vymírá prostředí prvorepublikových filmů i obhroublé chování totalitní doby, a to je dobře.

O humoru v medicíně

K medicíně již dávno patří humorné historky. Při studiu medicíny i v lékařském povolání může, kromě chvil vážných, být i hodně legrace. Mladší generace mají tento typ humoru spojen především s filmy o Básnících. Českou tradici medicínských historek založil MUDr. Oldřich Hlaváč – zubní lékař velmi aktivní v mnoha společenských oblastech a publikující pod pseudonymem Alarich. Jméno vizigótského krále připomínalo jeho křestní jméno Oldřich. Možná je pravdivá i historka, že jméno Oldřich tak vyslovovali jeho jugoslávští přátelé. K sepisování úspěšných knih ho vyzval údajně Karel Poláček. Slavné se staly jeho knížky *Medicína v županu* a *Medicínské historie*. Dr. Hlaváč se za války aktivně zapojil do odboje a byl vězněn a popraven. V jeho tradici pokračovali mnozí další, např. prof. John, prof. Kocián, doc. Bartůněk, a zejména pak neurolog Dr. Káš, který vydal knížek na toto téma téměř dvacet.

Dnes je to vše humor trochu zvláštní. Možná spíše než slovo anekdota se hodí slovo aforismus, jak to vystihuje Ctirad John v jednom doslovu ke Kášově knize: „Aforismus je podle slovníku stručný vtipný výrok nebo průpověď, též jako krátká literární forma reflexivního a satirického rázu, užívající protiklad a ironie. To je, myslím, výstižné. Cílem není se zasmát, ale cílem je spíše připomenout a zlidštit nějakou často významnou osobu.“

Medicína se rychle vyvíjí a stárne. Vědecké objevy jsou překonány a mnohdy i zapomenuty za pár desítek let. Jaký kdo byl lékař, se zapomene, když zemře generace žáků a pacientů, ale právě alarichovské historky zůstávají. Mnohé jsou i nepravdivé a doplněné k těm pravdivým, aby oslavily a zlidštily. Mnoho historek není ani moc vtipných, ale jejich účel je krásný, připomenout konkrétního člověka.“

Opravdové vtipy bývají drsné a anonymní. V podstatě anonymní jsou vynikající židovské anekdoty nebo historky typu potká se Čech, Němec a Rus nebo jaký je rozdíl mezi tím a tím. Čeští lékaři zažili určitě velmi mnoho legrace, ale často se to dotýká jejich osob a nejsou pub-

likovatelné tak jako ty kášovsko-alarichovské. Historky, kam až došli lékaři z nemocnice v bílých botách či v každé botě jiné, už jsou příliš osobní. Humor odlehčuje často závažné situace a náročnost práce, ale mnoho se nešíří. Hezká historka, jak jeden otorhinolaryngolog došel se zrcátkem na hlavě až do metra, je určitě taková. Ještě lepší je historka, jak unavený lékař po službě šel pro dítě do školky, pak doma usnul, a když se probudil, uvědomil si, že má jít pro syna do školky a vyrazil. Až když vyděšené učitelky chtěly zavolat policii, protože někdo ukradl dítě, vzpomněl si, že si syn hraje už doma v pokoji. To jsou historky, které už nemohou být adresné, ale trochu říkají, že v medicíně již laskavého kášovského a johnovského humoru ubývá a že jsme už všichni tím současným administrativně rozbujelým zdravotnictvím přepracovaní a unavení. A i když dnes chodí lékaři po službě domů, je ve zdravotnictví legrace asi méně než v dobách, kdy se sloužilo od pátečního rána až do pondělního odpoledne.

Docent Kasal je informatik a má systematické myšlení. Zabýval se klasifikačními systémy v medicíně a nomenklaturou SNOMED. Také je známý arachnolog, který popsal několik druhů pavouků. Sbírat pavouky není jako napichovat motýly na špendlíky. Pavoukolog si vyleje v lihu naloženého pavouka na mističku, dívá se na něho mikroskopem a pak ho zase dá zpátky do lihu do zkumavky a zažívá blaho. Pavlu Kasalovi jsem vděčný za to, že mi nabídl spoluautorství na knize Encyklopedie lékařského humoru. Zde se rozvinul jeho systematický duch. Rozděлил problematiku na lékařské anekdoty např. podle oborů, podle autorů, na lékařský humor ve filmu a literatuře a na další části, například lékařský humor na karikaturách. Mne nechal například napsat kapitolu o německém lékařském humoru, který, vzhledem k absenci smyslu pro humor u Němců, není moc vtipný, a o židovských lékařských anekdotách.

Trochu jsem knihu cenzuroval, aby tam nebylo nic moc drsného a pak mě v definitivním vydání překvapily dva vtipy – kreslený karikaturista Urbana, kde *gynekolog s jezevčikem říká u obézní pacientky: „Na tohle já nestačím, to musí prozkoumat norník Puntá,“* a vtip, kde *pacientka přichází na plastiku velkých stydkých pysků a z nemocnice odchází spokojena a dostala ještě květiny od pacienta, kterému byly v nemocnici transplantovány uši...*

S kreslířem Urbanem, bývalým reprezentantem v sáňkování, nyní mužem obézním, se sblížil i kolega Matoulek. Vydali mnoho vtipů o obézních a léčbě obezity, částečně s Urbanovým oblíbeným hrdinou panem Pivrnцем.

Pavel Kasal věnoval mnoho času na získání autorských práv od kreslířů a jejich potomků – nejkrásnější jsou snad od Pavla Kantorka, který pocházel z oboru. Krásné jsou karikatury i mnoha dalších. Někteří slavní karikaturisté se zdravotnictvím trochu báli nebo si ho příliš vážili a nechtěli ho zsměšňovat. Znal jsem například jen dva Renčínovy vtipy se zdravotnickou problematikou. *Na jedné si pacient kupuje viagru a říká: „Ta viagra je tak drahá, že mně z toho ztopořila peněženka,“* na jiném výstižném porevolučním *vezou pacienta na sál a pod tím je napsáno: Nevíme, co s vámi budeme dělat, mozek už máte na Západě a srdce tepe na Východě.* Pavel jich však našel mnohem více.

Jednu z knížek Vladimíra Renčina mám s věnováním od jednoho z největších českých komických herců Vladimíra Pucholta, který však zároveň vystudoval medicínu a věnuje se praxi pediatra v Kanadě. V Kuchařce lékařů českých je fotografie jak jsme si s Vladimírem Pucholtem dali v restauraci U Parašutistů opravdu nezdravé vepřové koleno. Když se v Praze sejdeme s jeho spolužákem z DAMU Karlem Meisterem, vyprávějí si spoustu historek ze studií, ale téměř žádnou z Pucholtovy lékařské praxe. Snad až na jednu: *Čeští romští emigranti snadno našli česky mluvícího pediatra a přivedli spoustu dětí, zrovna když přišel se svým dítětem i český konzul, a Vladimír Pucholt povídá: „Co mně, pane konzule, dáte za to, že jim neřeknu, kdo jste?“*

Jsem zvědav, s čím systematik Pavel Kasal přijde příště. Pokud vím, chystá s doc. Měšťákem knihu o počítačové analýze obličeje, klasifikaci grimas a smíchu, a to je opravdu purkyňovské téma. Výrazy tváře se přece zabýval již zakladatel kinematografie Jan Evangelista Purkyně.

O popíjení

I když panuje určitý spor o to, zda malé dávky alkoholu škodí, nebo neškodí, jsem přesvědčen, že převažují vědecké studie, které ukazují benefit malých dávek alkoholu. Rozumné je asi nepít denně.

Jednou z rozumných tradic ve Všeobecné fakultní nemocnici je OBC (Old Beer Club) 2. interní kliniky. Je to pánská společnost a možná je to její jediná chyba. I dámy by poučení o pivu zasloužily... OBC má tři prezidenty s uniformami a řády a pořádá vědecké schůze po českých pivovarech. Na počátku je odborná přednáška s pivní tematikou. Nejčastějším přednášejícím je pneumolog a evangelický kazatel doc. Zdeněk Susa, a to je zárukou kvality. Zdeněk je autorem pivních bestsellerů, nejprve brožovaných: Karel Hynek Mácha a pivo, Bedřich Smetana a pivo a Mikoláš Aleš a pivo, a pak vázaných: Český pivní atlas a Velká česká pivní kniha, a pak znovu brožovaných: Pivandry – cestopisná povídky o pivovarech v jednotlivých krajích. Zdeněk je autorem i mnoha náboženských a cestovatelských knih: Ultra I a II jsou vyprávění o tom, jak putoval z Prahy do Santiaga de Compostela. Loňská kniha Putování pomezím je z covidové doby. Docent Zdeněk Susa se významně zapsal do české pivní kultury i televizním seriálem o pivovarech s Alešem Hárou.

Nedávno jsem si dal v restauraci nealko Krušovice a na etiketě byl napsán stupeň hořkosti: hořkost 21 IBU. Zdeněk bude určitě vědět, jaké jsou to stupně hořkosti a jak se měří...

Po přednášce následuje vždy prohlídka pivovaru a vlastní pití a ochutnávání piva je jen méně významnou částí akcí. Navštíveno bylo mnoho českých pivovarů, velkých i malých a zajímavých, třeba školní pivovar na Vysoké škole chemicko-technologické. Tradiční jsou setkání v Mnichově Hradišti, Plzni a v Břevnově. OBC má svou kroniku a svého fotografa. Je pro mě ctí, že mne jako zástupce konkurenční interní kliniky zvou. K významným počínům OBC patří korespondence s alkoholologem psychiatrem dr. Nešporem, kterou tento psychiatr vyvolal. OBC hájí slušně a vědecky pivní kulturu.

Než byla odhalena v naší nemocnici socha Josefa II., řekl Karel Meister jednomu z prezidentů OBC dr. Pšeničkovi ať na ten podstavec vyleze, že ho vyfotografuje, jako zástupce OBC. Medicína je tvrdá práce a určité odreagování je třeba. Děkan Jírka Tichý jednou říkal: „My hrájeme jazz abychom se po té práci odreagovali“ a setkávání OBC slouží mnoha lékařům jako podobné odreagování.

Pivo vede v naší české kultuře k setkávání a sdružování lidí, a to je významné. Jedním z nejošklivějších míst v Praze bývaly náplavky. To, jak se proměnily v posledních letech, je vzácným architektonickým

i kulturním počinem. Připomíná to situaci na některých mostech v Německu. Německo není čistě pivní země a vinná kultura je zde také velmi rozvinutá. I na náplavce v Praze to žije více nápoji. Mosty mívají mýtné brány, což jsou pěkná okénka pro prodej nápojů – piva i vína... Třeba živý most ve Würzburgu, plný lidí posedávajících na mostě, postávajících ve frontách u okének a povídajících si, je krásný zážitkem. Karlův most je na trochu dlouhý, ale i v Praze by se našla další podobná místa.

Alkoholici pijí často individuálně nebo ve skupině málo se družících štamgastů a často pijí již od rána. Občasné popíjení je hezký zvyk a sdružuje společnost a utužuje přátelství a patří k české kultuře – jen by ta vhodná místa neměli politici zavírat.

O Janu Evangelistovi Purkyně a jeho klubu

Česká lékařská společnost je na Jana Evangelistu Purkyně hrdá. O jeho životě víme skoro vše. Největším znalcem je letos devadesátiletý stomatolog doc. Brázda. Prostudoval v archivech všechno včetně korespondence. Přispěl k rozřešení mnoha záhad, například data Purkyňova narození nebo toho, zda Purkyně byl zednářem, či nebyl. Nedávno fundovaně promluvil i o bratrovi Jana Evangelisty Josefovi – profesoru Vídeňské techniky.

Česká lékařská společnost uděluje nejvyšší Purkyňovu cenu v Purkyňově rodišti v Libochovicích na zámku. Purkyňovské přednášky jsou pořádány v říjnu na zámku Blatná a jsou organizované baronkou Hildprandtovou, jejíž předci Purkyně zaměstnali a významně mu v životě pomohli. Vydáváme purkyňovské kalendáře s jeho sochami a bustami a s místy, kde žil studoval či působil. Vyfotografovat klášter Dobrá Voda ve vojenském prostoru Libavá bylo pro fotografa Purkyňky pana Stavinohu dobrodružství. Kolem jezdily tanky, ale oprýskaná purkyňovská deska na místě je.

Od roku 2018 pořádáme diskusní klub Jana Evangelisty Purkyně (Club JEP) v Lékařském domě. Cílem klubu bylo diskutovat v užším kruhu 20–30 osob na zajímavá či aktuální témata, obvykle související s medicínou. Setkání dostala název Club, i když nám mnozí vytýkají, že správně česky se toto slovo píše s K na začátku, tedy klub. My jsme však písmeno C na začátku slova nechali cíleně. Club totiž chtěl navázat na dávnou tradici podobných uzavřených diskusních společností sahajících až před dobu Purkyňovu.

Clubů JEP bylo již dvacet tři a prvních dvanáct, které se uskutečnily do konce roku 2020, jsme zařadili do publikace *Debaty bez cenzury* (Axonite, 2021). V době největších omezení za covidové pandemie se diskutovalo v rouškách a přímý přenos sledovaly stovky lékařů a členů ČLS JEP. Mnoho z nich i kladlo otázky.

Podobné akce Jan Evangelista Purkyně skutečně pořádal. Jan Evangelista Purkyně se narodil 17. prosince 1787 a zemřel 28. července 1869. Je to doba už dávná. Jeho pohřeb na vyšehradském Slavíně byl významnou událostí druhé poloviny 19. století. Podle Wikipedie to byl český fyziolog, anatom, biolog, básník a filozof. To vše je pravda. V posledních letech života byl také politikem a velkým organizátorem společenského a odborného života – to bylo v době, kdy vše bylo cenzurováno a sledováno rakouskou policií. Byl tak všeobecně známou a uznávanou osobností. Kdyby byla úspěšná revoluce 1848 a odtržení od Rakouska nastalo třeba o 60 let dříve, mohl být i našim prvním prezidentem. Zcela jistě ale byl největším českým vědcem 19. století a možná i největším českým vědcem vůbec.

Jan Evangelista Purkyně se v anketě Největší Čech umístil až na 40. místě mezi malířem Alfonsem Muchou a fotbalistou Pavlem Nedvědem. Podíváme-li se však do světa a jeho jméno zadáme do internetových vyhledávačů, zobrazí se kolem tří milionů odkazů. To je víc, než se zobrazí po zadání jména Jaromír Jágr či Bedřich Smetana, a o trochu méně, než se nám ukáže po zadání jmen Antonín Dvořák nebo Václav Havel. Na člověka, který zemřel před 153 lety a 120 let před vynálezem internetu, je to ale hezký výsledek. Jana Evangelistu Purkyně zná celý svět, učí se o něm děti ve školách a je citován odbornou lékařskou a vědeckou komunitou.

Cluby JEP probraly za čtyři roky mnoho témat historických, mediálních, společenských, připomněly významné osobnosti i témata aktuální. Prvním clubem mělo být povídání o vzniku Československa s prof. Pafkem a knížetem Schwarzenbergem. Pan kníže onemocněl, ovšem i povídání se samotným prof. Pafkem bylo velmi zajímavé. Lehce kontroverzní byl club původně nazvaný Ekonomika po pandemii, ale ruská invaze změnila téma na Ekonomika po pandemii a ruské invazi na Ukrajinu. Pozvali jsme zajímavé ekonomy – tehdy nikdo netušil, že dva z nich se za pár týdnů stanou guvernérem a viceguvernerkou České národní banky. Ani jsme nevěděli, že jeden z pozvaných je poradcem exprezidenta Václava Klause. Tak se pan prezident o akci dověděl a rád přišel.

Odmítnout pana prezidenta si nemohla ČLS dovolit, a tak jsem šel domluvit akci do knihovny Václava Klause. Z 36 000 tisíc členů ČLS jich jen 15 napsalo, že bychom pana exprezidenta pro jeho současné názory zvat neměli. V klubu nezazněly žádné kontroverze a diskuse byla zajímavá. Pan prezident sice měl tendenci kolegy školit a mně

vysvětlil, že Marshallův plán byl zcela nevýznamný – to ale spíš nebude tak úplně pravda. Tak vše proběhlo zajímavě bez kontroverze.

Dnes, po skoro půl roce, je situace jiná, v novinách vytýkají panu prezidentovi sedm nesmyslů, které říká o Ukrajině, a novináři mají v tomto případě asi pravdu.

Cluby jsou ke zhlédnutí na stránkách České lékařské společnosti www.cls.cz. Nejvíce sledování na webu má club věnovaný heydrichiádě s historiky – autory knihy věnované zdraví čtyř pražských protektorů. Přítomen byl radiolog doc. Ort, jehož dědeček Jan Sonnevend přivedl parašutisty do krypty. Docent Ort vyprávěl o osudu své statečné rodiny a ukazoval i rodinnou památku, protektorátní deník Arijský obzor s titulkem Jan Sonnevend, ubytovatel vrahů.

Cluby důstojně navazují na některé purkyňovské tradice, a připomínají tak osobnost významného českého vědce, jehož jméno nesou ve svém názvu. Snad by měl Jan Evangelista Purkyně z pořádání clubů nesoucích jeho jméno radost, a kdyby mu Franz Josef nabídl, že na jím pořádané přednášky a diskuse přijde, asi by ho také neodmítl.

O seniorech a učitelích

Institute si obvykle váží svých seniorů. Odborné společnosti navrhnou své seniory na ocenění, na vědeckých radách fakult a univerzit je připomenuto jejich výročí. Překrásné laudace jubilantů přednášel na vědeckých radách 2. lékařské fakulty prof. Koutecký. Vydal je později v krásné knize se zlatou ořízkou. Jsem profesorem 2. lékařské fakulty a zrovna v den, kdy jsem měl jmenovací přednášku, profesor Koutecký přednášel laudaci k 60. narozeninám mého přítele informatika, imunologa a arachnologa, který popsal několik nových druhů pavouků, doc. Pavla Kasala. I když jsem splňoval kritéria na profesora, nemohl jsem mít jako děkan jmenovací řízení na vlastní fakultě. Domluvil jsem se v Brně a Olomouci, ale pan rektor Wilhelm mi řekl, že řízení musí být na Univerzitě Karlově, a ať si vyberu 2., nebo 3. lékařskou fakultu. Tak se stalo, že jsem se stal profesorem 2. lékařské fakulty a vyslechl laudaci spectabilis Kouteckého na doc. Kasala.

Na Purkyňce konáme pravidelná setkání seniorů, zveme bývalé funkcionáře odborných společností a hranici posouváme k 75 a 70 roků věku, chodí vždy i několik seniorů, kterým do 100 let mnoho nechybí. Z předvánoční doby jsme setkání posunuli na dobu novoroční. Jen covidová doba způsobila, že dvakrát došlo k odsunutí na duben, resp. červen.

Paní doktorka Veselá ze sekretariátu České lékařské společnosti přišla před časem na geniální nápad. Jako na kongresech dáváme u vchodu jmenovky, protože ne všichni senioři se poznávají. Obvykle zahajujeme slavnostní přednáškou – v posledních letech to byly přednášky prof. Wonky o virové etiologii nádorů, prof. Blahoše o medicíně umění, prof. Kouteckého o lékařské terminologii, primáře Fišera, praprapravnuka Jana Evangelisty Purkyně, o Purkyňově rodině, doc. Ramby o slavných českých lebkách, doc. Zvěřiny o přerodu České lékařské společnosti po listopadu 1989 a v roce 2022 prof. Haškovcové o štěstí. Následuje hudební vložka a dlouhé posezení, kde si všichni rádi popovídají a zavzpomínají.

Štěpán Svačina

O době minulé i dnešní

© Štěpán Svačina, 2022

© Karel Meister, 2022

© Axonite CZ, s.r.o., 2022

Šéfredaktor a koordinátor projektu: Mgr. Jiří Široký

Grafická úprava: Jindřich Studnička

Jazyková redakce: Jana Stachová

Fotografie: Mgr. Karel Meister

Fotografie na str. 31: Jindřich Studnička

Fotografie Karla Meistersa na 4. str. obálky: Rosemarie Pucholt

Tisk: Marten spol. s r. o.

Vydalo nakladatelství Axonite CZ (www.axonite.cz)

jako svou dvacátou první publikaci

První vydání, Mlečice 2022

Vyšlo v edici Postřehy

ISBN 978-80-88046-33-2